Kerst Krant Editie 1989

Gedichten geven blijk van droefgeestige stemming

Pierre Lauffer verdediger van de Curaçaose cultuur

- door Henry Habibe -

OVER HET LEVEN van Pierre Antoine Lauffer is eigenlijk weinig geschreven. Hij is op Curacao in 1920 geboren en op dit eiland in 1981 overleden. Uit bepaalde interviews, bijvoorbeeld met Sonia Garmers in 1975 en uit de avontuurlijke verhalen over 'Julio Perrenal' door Jules de Palm zijn wij toch het één en ander te weten gekomen omtrent deze dichter. Zo vertelde Lauffer aan Sonia Garmers dat hij in Curá Grandi, Berg Altena (vlak bij de bar San Rafael), geboren werd. In zijn geboortehuis zat in 1975 een kapper, waar Lauffer geregeld op bezoek kwam, met de bedoeling om aan vroeger te denken. In die buurt leerde hij zijn jeugdvriend, Jules de Palm, kennen. Ik zou hier een fragment van het interview met Sonia Garmers willen citeren, omdat het ons een inzicht geeft in de vroegste interesses voor literatuur van onze dichter.

'Hoewel Pierre Lauffer van zijn vroegste jeugd af heeft geschreven, heeft zijn vader hem eerder tegengewerkt dan gestimuleerd. Bij de prijsuitreiking (de grote Sticusaprijs voor literatuur in 1975) vertelde hij al dat zijn vader zijn eerste verhaal, dat zich in Arabische harems afspeelde, en dat Pierre als veertienjarige in een paar schoolschriften had, botweg verscheurde... Pierre zat toen op de Mulo, het St. Thomas College, en er waren verschillende jongens die toen verhalen schreven, de één over detectives, de ander over cowboys, maar ze zijn er jammer genoeg niet mee doorgegaan'.

Lauffer herinnerde zich bij deze gelegenheid ook hoe frater Franciscus van Dieten de jongens stimuleerde om veel te lezen: 'je werd volgestopt met literatuur'. Daarbij werden namen genoemd als Van Deyssel, Van Schendel, Dante, maar ook Karl May. De Palm had eerder (in 1967) over Pierre Lauffer geschreven. Hij had - bij wijze van spreken - bij het kraambed gestaan van Lauffer's eerste gedichten.Lang daarvóór, dat wil zeggen in 1955, had Cola Debrot al iets over Lauffer geschreven, maar dat was erg oppervlakkig en summier. Debrot kon zich toen alléén uitspreken over de bundels PATRIA en KUMBU. De andere bestonden toen nog niet. Hoe beperkt Debrot toentertijd ook was, het lijkt mij interessant om zijn woorden hier even te herhalen. (De dichters die hij toen noemde waren: Pater Poiesz o.p, Emilio Lopez Henriquez, Enrique Goilo, Charles Boom, Nicolás Piña en René de Rooy). Ik citeer Debrot's woorden uit 1955:

'De meeste van deze dichters behoren, (....) eerder tot de dichterlijke naturen dan tot de dichters bij de gratie Gods. Een uitzondering hierop vormt zonder twijfel Pierre Lauffer, naar mijn inzicht de belangrijkste onder de levende Curacaosche dichters. Een merkwaardige artiest met zijn ronde Indianenkop, maar in zover in het geheel geen Indiaan, geen aanverwant van Montezuma of Atahualpa, dat hij je altijd met een brede, zonnige glimlach tegemoet komt!'. (Antilliaanse Cahiers).

Deze opmerking is wel zo interessant omdat niemand minder dan Debrot hier over Lauffer spreekt als 'een dichter bij de gratie Gods'. Niet minder treffend is de vergelijking van Lauffer met een glimlachende Indiaan.
Over de poëzie van Lauffer zelf schreef Debrot - in 1955 - weinig. Hij had weliswaar een zekere 'sociale preoccupatie' onderkend, maar daar ging hij niet verder op in. Later - omstreeks 1964 - is Debrot Lauffer gaan vergelijken met twee Caraïbische dichters, te weten Nicolás Guillén en Luis Palés Matos.

Nog later, in 1977, heeft Debrot zich wat genuanceerder uitgelaten bij zijn vergelijking met de twee Caraïbische dichters. ('Verworvenheden en leemten van de Antilliaanse literatuur', *Cultureel Mozaiek van de Nederlandse Antillen*). *Op die 'sociale preoccupatie' wil ik straks weer terugkomen.*

PIERRE LAUFFER
.......een merkwaardige artiest met zijn ronde Indianenkop.....

Uit een brief van Pierre Lauffer (1970) aan de auteur van dit artikel (over het gedicht 'Balia Barí:

'Awor nos ta sigi ku e poema di mi: Su ritmo ta: Tambú. NO tumba. Aunke tambú i tumba tin e mesun origen. Tumba ta e mesun tambu, pero un tiki mas pulí, bow di influensha di muzik di Sur Amerika, meskos ku a sosode ku nos wals di Korsow.
Pa bisabo berdat, mi no ta korda ki dia m'a skirbié. El a sali publiká den e tomo 'Kumbu'. Naturalmente tur e parandanan di tambu ku m'a bai, a inspirami. Por siertu te dia di awe mi no por kompronde ta di unda e kantado di tambu ta saka e fasilidat di improvisa rápidamente i na e momentu ku un 'tema' dal na su sintí.
'Lobi' ta e pida barika ku un muhe ta keda kune despwes ku el a duna lus, sin hasi ehersisio pa e pida barika disparse. Lobi ta deriva di 'patia lobi' (chikitu, pashimá, manera nan sa ta den tempu di sekura). Nos ta bisa: E muhe a keda ku un lobi su dilanti.
'Kimina' ta simplemente imitashon di zonidu di e chapi (NO e wiri!!). Nan ta bisa tambe: E chapi ta kimina.
Mantuana ta un muhe un poko pa su kwenta, un muhe kurnú, un muhe 'bibu' ku a pasa den skwal di bida.
Kokobia ta loke un kabai ta hasi. Nos ta bisa: Awaseru ta kokobia riba dak, ora e ta kai pipita grandi, imitando e zonidu di e kokobia di kabai. Aunke nan sa uza kokobia tambe den e nifikashon di 'weerspannig zijn'.

PATRIA (1944)

Over Patria schreef De Palm in 1967 het volgende : Wanneer zijn eerste bundel *Patria* verschijnt, heeft hij vele van deze gedichten reeds jaren in een vergeeld schoolschrift bij zich gedragen en als een kind aan zijn brede borst gekoesterd. Nog herinner ik mij hoe Luis Daal hem in een felle, vurige peroratie verweet: 'Je onthoudt ons volk iets waar het recht op heeft!'

Hieruit blijkt onder andere dat *Patria* lang vóór zijn publicatie in 1944 bestond. In ieder geval zó lang, dat het schoolschrift erdoor 'vergeeld' was geworden. Dateren deze gedichten dan uit de tijd dat Lauffer op de Mulo zat? Toen hij veertien was, hield hij zich al bezig met schrijven van verhalen (volgens het gesprek met Sonia Garmers). Maar dichtte hij toen ook?

JULIO PERRENAL

Jules de Palm vertelt, in zijn boek/*Dichters van het Papiamentse lied*, dat zijn 'tweede intensieve contact' met Pierre Lauffer kwam kort nadat hij voor zijn Mulo-examen was geslaagd. Ze werden zo onafscheidelijk dat ze door een pater genoemd werden: 'David en Jonathan'. In die tijd hielden ze zich bezig (in de woorden van De Palm: 'uren en uren') met de poëzie van Guido Gezelle en Jacques Perk. Op een dag, op weg naar de zee van Hala Canoa spreidde Lauffer pathetisch zijn armen uit en begon te declameren:

Laman yen di misterio Den bo olanan skondé Ku mi n'por komprende Bo gran imperio

Toen De Palm hem met open mond aanstaarde, vertrouwde Lauffer de Palm toe, dat hij al een tijdje bezig was in het Papiamentu gedichten te schrijven. En wat betekent dat: 'Al een tijdje'??? Was dat misschien toen hij veertien was? Dat weten we niet precies, maar feit is dat hij - volgens de woorden van De Palm - in 1937 al in schoolschriften dichtte. Dus de gedichten uit *Patria* moeten geschreven zijn tussen ongeveer 1936 en 1940, als we er rekening mee houden, dat het schoolschrift 'vergeeld' was tegen 1944. Wat spreekt nou uit deze gedichten? Wat de thema's betreft, kunnen we misschien het beste kijken naar wat hij in het gedicht 'Poesia' zegt. Daarin brengt hij zijn poëtica onder woorden. Het blijkt dat Lauffer zich toentertijd liet inspireren door onder andere:
1. het zee-landschap 2. de vogels in de lucht 3. de bloemen in het veld 4. oude herinneringen 5. de schoonheid van de vrouw 6. echte liefde 7. haat tegen hypocrisie 8. de Natuur van Curacao NATUUR

De dichter kon genoegen scheppen in het aanschouwen van de heuvels in de 'mondi' en in alles wat de Natuur aan schoonheid bood. De zee, echter, boezemt hem onzekerheid in. Bij het begin van het gedicht 'Laman' zegt hij dat die 'vol geheimen' is. De dichter kan het gewoon niet begrijpen dat de zee zoveel schade aanricht (bij stormweer) en aan de andere kant ook 'liefkozingen' kan bieden aan de stranden en aan verliefde paren. Als een Jo Corsen in zijn beroemd gedicht 'Atardi' over de schemering zo mediteert Lauffer in 'Laman' over de geheimzinnigheid van de zee.
Wat de oude herinneringen betreft, schreef hij onder andere over zijn vroegere geliefden. De neiging die Lauffer had om zich te verplaatsen in een andere persoon, leidde tot twee gedichten, waarbij vrouwen aan het woord zijn: 'Sonatina' en 'Natural'. In het eerste klaagt het meisje over het feit dat haar minnaar na haar verleid te hebben, haar in de steek heeft gelaten. In het tweede is het een moeder, die tegen haar zoon zegt, dat zijn vader een lafaard is, omdat hij haar in de steek had gelaten vóórdat het kind geboren werd.

De droefgeestige instelling van de dichter is de grondvorm van vele van zijn gedichten. In het gedicht 'Mi ta cansá' spreekt hij zijn afkeer uit tegen de huichelachtige wereld om hem heen. Hier volgen een paar versregels van de laatste strofe van dit gedicht, die een vertaling is van De Palm:

De wereld heeft met mij al z lang gesold, dat-ie mij meer dan zat is. Daarom wil ik niet dat jullie met geveinsde tranen aan mijn graf staan. (....) Ga weg. Ga ver weg. Laat me alleen. Ik ben moe, laat me rusten.

Dit thema, de haat tegen hypocrisie, is een thema dat steeds weer terugkomt bij Pierre Lauffer, zoals we straks nog zullen zien.
Een ander thema dat Lauffer bezig heeft gehouden is het

☞

Kerst Krant Editie 1989

patriottisch gevoel, de liefde tot zijn vaderland. (De bundel heet niet voor niets *Patria*). Dit thema werd in 1937 óók al door Willem Kroon in een drietal gedichten verklankt. Het lijkt mij aardig om een kleine vergelijking te maken tussen 'Corsou' van Kroon en het gelijknamige gedicht, waar *Patria* mee begint. Het valt op dat in het gedicht van Kroon het Curacaose platteland niet voorkomt. Hij beperkt zich tot het aanstippen van factoren als: de bries, die van het Noordoosten waait, een verheven klimaat ('tot vreugde van de vreemdelingen'), de twee forten bij de haven die de schepen begroeten en dergelijke. In een zeer prozaïsch taalgebruik, moraliseert Kroon als volgt (het gedicht bestaat uit vier strofen; ik beperk me tot de laatste twee strofen):

Su nomber atractivo Den mundo ta gabá; Un mama pa strañero, Madraza pa su yiu. M' un dia pa derecho L'e sirbi pa nos tur, Un mama berdadera Pa cria tur su yiu.

Bandera di Hulanda.Ta bula pa nos tur; Ningun tin mas derecho Di lo que e por tin: Cu poco mas husticia L'e cria mas amor Di nos pa su famosa Bandera 'Rood-Wit-Blauw'

Dit is een stijl, die de plasticiteit mist die we in het gedicht van Lauffer tegenkomen. In 'Corsou' van Lauffer passeren de revue: het droge landschap, waar met een ezel hard gewerkt wordt om voedsel uit de bodem te trekken; de rotsachtige kust met de speelse golven, die in eeuwige aanbidding aan komen rollen; de kaktussen, die de wind zachte hymnen doen zingen; de 'trupialen' die arbeiders wakker maken met hun melodieuze liederen; Al deze typische attributen van het Curacaose landschap worden bij elkaar gebracht in een zeer schilderachtige compositie.

Opvallend is de opeenvolging van rijmende of gelijkluidende woorden, het afwisselende ritme en het gebruik van enjambement, waardoor, juist omdat de dichter pas helemaal aan het eind van het lange gedicht ons konfronteert met de hoofdzin, er een 'crescendo' ontstaat. Het gedicht is als volgt:

Caminda tin baranca Te na unda bista tira Cu terco, tranca, Nan ta bira Cara mira Cu desprecio, Olanan core, cansa Na nan pia Den eterno alabansa,

Caminda tin cadusji Cu ta buta bientu canta Himno dusji I ta lanta, Para wanta Siglonan pasa Solo sigui kima Riba brasa Di luga cu mi ta stima,

Caminda cu tur palu Ta keha, baha nan cabes Pa bientu salu I nan rama Tur ta sclama Awaceru, Trupial ta lanta Trahadónan Cu su melodioso canto,

Caminda den cunucu Solo ta mira i hari Con cu buricu Nos ta maha Pa nos traha Cu tur forsa, Pa di suela secu Nos por ranca Alimentu cu fe ciegu,

Caminda cu mi tata A sinja mi ser humilde Cu su frenta Cu a mustra Mi di busca Bida honrado, Pan, trabau, sosiegu I mas nada Riba un isla bau di cielu,

Caminda cu historia A forma den siglonan pasá Armonia, Pas sonriendo Den tur hende I un pida Di cielu a baha abau Den nos bida, EI TA MI PATRIA CORSOU !

Deze welluidendheid en dit speelse ritme treffen we niet aan bij de vroegere dichters (Corsen, Poeisz, Pater van de Pavert, Hoyer en Kroon). Terwijl Kroon, bijvoorbeeld, het strakke ritme van een gedicht als het 'Wilhelmus van Nassaue' aanhoudt (v -v - v - v/v - v - v -), doet het ritme van Lauffer's gedicht denken aan een vloeiender golvende beweging. De vernieuwende expressieve elementen en het prachtige spel van ritme en rijm bij Lauffer deden mij in 1968 (toen ik voor het eerst over Lauffer schreef) het volgende stellen: Ik zou het (gedicht) haast willen vergelijken met een kapstok, waaraan de dichter zijn zorgvuldig gekozen woorden heeft opgehangen. Het doet me enigszins denken aan de Zuidamerikaanse dichter Rubén Darío, die soms met bepaalde woorden een zeer muzikaal effect weet te bereiken *(Watapana)*.

Rubén Darío werd bekend als de grondlegger van het 'Modernismo', een poëtische beweging die te vergelijken is met 'De Tachtigers'. 'Corsou' van Lauffer doet - wat het ritme en klankrijkdom betreft- denken aan gedichten zoals 'Marcha triunfal' en 'Sonatina' van Darío.

KUMBU

De gedichten uit *Patria* vormen weliswaar een vernieuwing van de vorm in de Papiamentstalige poëzie, maar het zou toch nog tien jaren duren vóórdat we de min of meer 'populaire' gedichten konden verwachten. Ik bedoel hiermee een viertal gedichten met een folkloristisch karakter uit Kumbu (Kumbu = dwaallichtje, dat langs het water wordt waargenomen). Deze bundel bestaat uit 28 gedichten (*Patria* telde 50 gedichten). Hiervan zijn, op de keper beschouwd, slechts twee 'folkloristisch' te noemen. Het zijn 'Balia barí' en 'Tumba'. Twee anderen zijn gewijd aan het zwarte ras: 'Karta na mi negra' en 'Keho di katibu'. Het eerste is een liefdesgedicht en het tweede is een evocatie van de mensonwaardige slavernij.In het besef dat de tambú tot de typische Curacaose kultuur behoort, schildert Lauffer de tambú-zanger op zeer plastische wijze in 'Balia barí'. Het ritme en het geroffel van de tambú worden op treffende wijze nagebootst. 'Karta na mi negra' is een liefdesgedicht, dat verder geen sociale implikaties heeft. 'Keho di katibu' is een loutere oproeping van het verleden en impliceert dus geen betrokkenheid met de sociale realiteit van het moment waarop het gedicht is verschenen. Men kan bij Lauffer dus eigenlijk niet spreken van 'sociale preoccupatie'. Hij kwam wel op voor de Curacaose *kultuur*.

GEEN VERTROUWEN

Door zijn droefgeestige instelling en zijn melancholie had hij geen vertrouwen in de mens in zijn directe omgeving. Bij verschillende gelegenheden heeft hij zich gekant tegen de mensheid die hem alleen gekrenkt heeft. Ongeveer twintig jaar moet hij geweest zijn, toen hij zijn afkeer uitte tegen de wereld, die hij 'huichelachtig' noemde ('Mi ta cansá'). Later beweerde hij dat het leven alleen maar uit leed en smart bestaat ('Mi kontesta'). Nog later zou hij zijn toorn uitschreeuwen tegen diezelfde wereld, waarbij hij van 'e desgrasiadunan' spreekt ('Kantika marga'). Nóg een jaar later voelt hij zich nog altijd als op de vlucht voor die mensen en zegt hij: 'Omdat de ervaring mij geleerd heeft / de mens te ontwijken / zoek ik mijn toevlucht / ver van de wereld / diep in het bos / dichtbij de dieren / dichter bij God. ('No fada si mi sigui ripití')
In één van zijn laatste bundels, *Lagrima i sonrisa* (1973), is er een gedicht (gedateerd 30/6/68) waarin hij het nog steeds heeft over die 'Mundu desgrasiadu, / hende bibu sin konsenshi....' In één van de acht gedichten, die twee jaar vóór zijn dood in *Kristof* gepubliceerd werden, maakt hij weer een zinspeling op de huichelachtigheid, die hij zijn leven lang gehekeld heeft.

In 'Mi Tera' *(Kumbu)* trekt Lauffer fel van leer tegen een bepaalde groep, die hij als 'sinberguensa' (=schaamtelozen) kwalificeert. Ik laat het gedicht hier in een vrije vertaling volgen

Haat tegen hypocresie veel voorkomend thema

Dit stukje grond Dat God uit willekeur Uit zee deed opdoemen, Is van mij.

Mijn wortels voeden zich aan haar boezem, En teren op het bloed en op de zon Die haar ontwikkelingsganggewaarmerkt hebben.

Ik ben door het verdriet gerijpt En gelouterd door de vlammengolf van haat Gestookt door een stelletje onverlaten. Als ik daarom mijn stem nu verhef Om uit te schreeuwen: 'Ik ben beroofd!' Dan is het omdat dit stukje grond Van mij is.

NODIG

De verheffing van Lauffer's stem was nodig, omdat hij het er niet mee eens was dat het schrijven van poëzie in het papiamentu 'een bedrijf van de onnut' was (zie *De Stoep*, Nov. 1944). Veelbetekenend is ook de aanval, die René de Rooy (de tweede boezemvriend van Lauffer) op het tijdschrift *De Stoep* deed. Hij keurde de 'experimentele kunst' van Europa af, die *De Stoep* in die tijd propageerde en stelde dat dat óók een reden was geweest om het tijdschrift *Simadan* op te richten (met Lauffer in de redaktie!). Dat wil dus zeggen, dat *Simadan* opgericht werd om de eigen kultuur van Curacao te propageren. In dat licht moeten we de genoemde gedichten uit *Kumbu* zien. Er is nog een gedicht uit deze bundel, waaruit de 'stellingname' van Lauffer blijkt. Het is 'Corsou di nos', waar de bundel mee begint. Daar zegt hij:

For di fondo di nos kurason Nos ta halsa nos bos pa Corsou. Nos ta kanta ku tur grandesa Pa nos Patria nos alabá.

Sintimentu di nos ta skondí Pa esnan ku no por komprendé Pero nos ku ta jiu di tera, Nos ta biba ku nos ideal.

No tin forsa pa kibra un alma, Cu tá lanta fór di silensio. Corsou di nos, bo dia ta kontá Pa surgi den nasjonnan Komo strea di nos porvenir.

In de tweede strofe zegt de dichter: 'Ons gevoelsleven is verborgen voor hen, die ons niet kunnen begrijpen, maar wij, landskinderen, wij weten waarvoor wij leven...' Hoewel een beetje vaag, stelt Lauffer hier toch twee verschillende polen tegenover elkaar: de wereld van de 'yiu di tera' en die van hen 'die ons niet kunnen begrijpen'. En omdat híj zijn volk wel kent (in 'Mi tera' zei hij immers:'mijn wortels voeden zich aan haar boezem'), inspireren hem de tambú, de tumba en het verleden van zijn volk.
Kortom, Lauffer verdedigt hier de *kultuur* van zijn eiland en verzet zich tegen de beinvloeding van elke vreemde kultuur. Wij hebben aan het begin gezien, dat Debrot een zekere 'sociale preoccupatie' bij Lauffer meende te bespeuren. Wat Debrot waarschijnlijk bedoelde was: de betrokkenheid van Lauffer met de eigen kultuur van Curacao. Lauffer heeft zich namelijk niet erg bezig gehouden met de *sociale* aspekten van zijn eiland. Wij hebben ook bij het begin gezien dat de dichter een bepaalde poëtica had. Tot die poëtica behoorde niet een thema als 'de mens en zijn sociale of economische problemen'. Dat is noch in *Patria* noch in *Kumbu* te bespeuren. Ook in zijn latere werken komt dat thema niet voor.

VERLEDEN

Lauffer bleef het later voornamelijk hebben over het verleden, haat tegen de 'onverlaten', de schoonheid van de zwarte vrouw, de waarde van het Papiamentu en het besef van een Opperwezen. Tussen *Patria* en *Kantika pa bjentu* (1963) zijn er zestien jaren verlopen. De thema's zijn in grote trekken dezelfde gebleven. Nog altijd zocht Lauffer - in de gedichten uit *Kantika pa bjentu* - zijn heil in de Natuur, ver weg van de mensen, die hem kennelijk niets goeds te bieden hebben. Evenals vroeger gaat hij weer terug naar het verleden en betreurt het dat er zoveel mensen en dingen verdwenen zijn.
In *Lagrima i sonrisa* was het de ene keer de sensualiteit van de negerin (en niet de sociale of economische aspekten), de andere keer was het zijn eigen toorn en woede tegen de wereld die hem -volgens zijn zeggen - vernederd had, toen hij om hulp vroeg. Verder de hevige strijd om het geloof en de wanhoop vanwege een verloren liefde. De ideologische richting die bij Nicolás Guillén (Cuba) zeer geprononceerd naar voren treedt, ontbreekt nu eenmaal bij Lauffer. Lauffer is in zekere zin wel met Luis Palés Matos (Puerto Rico) te vergelijken. Met name wanneer het gaat om de verdediging van de eigen kultuur, inclusief de eigen taal (Puerto Rico heeft ook een 'eigen', populaire taal; deze taal is anders dan het Castilliaans uit Spanje).
Cola Debrot heeft de zaak enigszins scheef voorgesteld toen hij meende dat er zoiets als een 'sociale preoccupatie' bij Lauffer aanwezig was. Pierre Lauffer was wel -en dat zal niemand vandaag kunnen ontkennen - de grote verdediger van de eigen kultuur en de eigen taal (het Papiamentu) van Curacao. En wel in een tijd, waarin de Europese kultuur een dominante positie innam, terwijl de Afrikaanse kultuur door de koloniale overheersing onderhevig was aan onderdrukking en negatie. In die zin kunnen we Pierre Lauffer als de nationale dichter van Curacao beschouwen.

KerstKrant
1989